[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7\(7\)-67-78](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7(7)-67-78)

Олена Проценко

магістр державного управління, аспірантка кафедри соціальної і гуманітарної політики, Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, м. Харків, Україна, e-mail: olenav_protsenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6621-5042>

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Визначено, що чинна законодавча база України містить розгалужену систему нормативно-правових актів, починаючи з Конституції України, Сімейного, Цивільного, Цивільно-процесуального Кодексів, Законів України, закінчуючи підзаконними актами з даного кола питань. Втім існує багаторічна практика неузгодженості окремих положень законодавства, що призводить до порушень прав дітей на сімейне виховання, захист особистих прав та отримання послуг. Доведено, що Закон України «Про органи місцевого самоврядування» потребує чіткого доповнення в частині виконання повноважень органу опіки та піклування місцевими органами самоврядування. Те саме стосується концептуальних повноважень служб у справах дітей в територіальних громадах та організаційних питань щодо їхнього повноцінного функціонування. Відмічено, що перспективними напрямками розвитку механізмів державного управління за умов реформи децентралізації, розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади становитимуть: надання повноважень територіальним громадам з виявлення та влаштування дітей, які потребують захисту та підтримки; зміна принципу фінансування дітей (не в залежності від форми влаштування, а з моменту набуття державного статусу); розвиток системи прийомних сімей в Україні; утвердження персоналізованої відповідальності за прийняті рішення колегіальним органом з питань стосовно дітей; доопрацювання законодавчої бази з урахуванням сучасних потреб суспільства. Обґрунтовано, що враховуючи висновки за фактами, виявленими Тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг,

доцільно утворення єдиного органу з питань захисту дітей – Державної служби у справах дітей.

Ключові слова: орган опіки та піклування, соціальний захист дітей, служби у справах дітей, територіальні громади.

Olena Protsenko

Master of Public Administration, postgraduate student of Social and Humanitarian Policy Department, Educational-Scientific Institute «Institute of Public Administration» of V.N. Karazine Kharkov National University, Kharkiv, Ukraine, e-mail: olenav_protsenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6621-5042>

POWERS OF THE GUARDIANSHIP AND TRUSTEESHIP BODY ON THE PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN UKRAINE UNDER DECENTRALIZATION REFORM

Abstract. It was determined that the national legislation on children protection issues contain rules governing the allocation of powers between executive branch and local authorities.

Issues of protecting the motherhood and the childhood are written in the Fundamental Law of Ukraine. The Constitution of Ukraine obliges local self-government bodies to perform the function of childhood and motherhood protection in territorial hromadas.

However the current Law of Ukraine on Local Self-Government Bodies doesn't specify the powers of the guardianship authorities that's why amalgamated hromadas don't seek to establish guardianship bodies at the local level. Due to the fact that the legislation in different acts of law are not harmonized there is a violation of children's rights to upbringing in family forms, protection of personal rights and receipt of social services. The Law of Ukraine on Local Self-Government Bodies requires ammendments to the provision on tutorship and guardianship agency because the local government bodies have to perform the function of child-care authorities.

It has been proven that the local government bodies should establish a child welfare service in each amalgamated hromada. The child welfare services according to the Decree # 866 are coordinates and prepares judicial appeals for tutorship and guardianship agencies. It is noted, that the guardianship bodies are a collegial body however the responsibility for the decision of the guardianship authority must be personalized.

It has been substantiated the role of hromada-based child protection system, which play the role of prevention and coordination of resources at the community

level in addressing child protection issues. The paper recommends that for hromada-based protection structures to be effective, a creation of collaborative effort of these structures in addressing children vulnerabilities is integral.

Keywords: tutorship and guardianship agencies, social protection of children, Services for children, amalgamated hromadas.

Постановка проблеми. Сучасні реформаційні процеси в Україні спричинили необхідність перегляду та часткового переформатування чинної законодавчої бази у галузі соціального захисту дітей. Важливою частиною забезпечення діяльності системи соціального захисту дітей в утворених територіальних громадах є механізми державного управління функціонування органів опіки та піклування, розподіл сфер відповідальності поміж структур галузі. Фахові дискусії навколо проблем організації роботи служб у справах дітей в територіальних громадах в умовах трансформації органів публічної влади, виникнення нових інституцій та потреб у суспільства, викликали необхідність уважного вивчення цієї теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою дослідження системи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері охорони дитинства займалися М. Бутко, В. Харченко, І. Цибуліна, В.Скуратівський, М. Кравченко, О.Карпенко, Е.Лібанова, Л.Волинець, І.Пінчук, Н.Знкевич, В.Бульба, В.Мамонова, Б.Ковтун та інші українські вчені. Серед міжнародних експертів - Carol Levine, Saijun Zhang, Annemiek Vial, Mark Assink, Claudia van der Put та інші науковці. Однак, незважаючи на міждисциплінарність досліджень проблематики щодо захисту дітей, достатньо суперечливими залишаються організаційно-правові складові процесу впровадження державною соціальної політики в галузі соціального захисту дітей в Україні, як на державному законотворчому рівні, так й на місцевому рівні – органами місцевого самоврядування (органами опіки та піклування).

Мета статті: здійснити аналіз чинної законодавчої бази з питань реалізації механізмів державного управління в галузі соціального захисту дітей, у тому числі дітей облікових категорій в умовах трансформаційних процесів в Україні. Визначити проблемні аспекти функціонування системи в питаннях повноважень органів опіки та піклування, служб у справах дітей, органів місцевого самоврядування територіальних громад та окреслити шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного законодавства функція захисту дітей нараз перебуває у сфері дії Міністерства соціальної політики України. Від 26 серпня 2020 року повноваження з усіх питань стосовно сфери захисту дітей передані Національній соціальній сервісній службі України – центральному органу виконавчої влади, утвореному

Кабінетом міністрів України замість Державної соціальної служби.

Діяльність Національної соціальної сервісної служби України спрямовується та координується Кабінетом міністрів України через Міністра соціальної політики. Служба реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та дотриманням прав дітей [1].

Національна соціальна сервісна служба України здійснює 3 основних функції:

- реалізація політики, соціального захисту населення і захисту прав дітей;
- здійснення державного контролю під час надання соціальної підтримки та захисту прав дітей;
- методичне забезпечення та координація дій органів влади і органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав дітей, проведення соціальної роботи, надання базових соціальних послуг і соціальної підтримки відповідно до потреб жителів громади.

Відповідно до внутрішньої структури Національної соціальної сервісної служби, існує наступне розгалуження діяльності з питань сфери захисту дітей.

Департамент з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності містить наступні відділи:

- організації державного контролю за захистом прав дітей;
- з питань організації оздоровлення та відпочинку дітей;
- з питань усиновлення та захисту прав дітей;
- з питань протидії торгівлі людьми, домашньому насильству та гендерної рівності.

Департамент адміністрування програм соціальної підтримки має поділ на два управління:

Управління організації соціальної роботи та соціальних послуг містить відділи:

- методології соціальної роботи;
- забезпечення своєчасності та законності надання соціальних послуг;

Управління організації здійснення соціальних виплат та надання пільг поділяється на відділи:

- методології здійснення соціальних виплат та надання пільг;
- забезпечення своєчасності та законності встановлення соціальних виплат та надання пільг;
- організації державного контролю при наданні соціальної підтримки [1].

Дана структура центрального органу виконавчої влади за розподілом напрямів роботи повністю не відповідає структурі служб у справах дітей обласної державної адміністрації та далі по вертикалі донизу. А питанню

профілактики соціального сирітства серед дітей не виділено окрему увагу.

Питання охорони дитинства в Україні виписані в Конституції України. Тому, звернемося до основного закону держави, в якому закладені базові категорії з прав людини, та в якому в ст. 27 закріплено право людини на життя. А згідно міжнародних норм права, дитина – це людина, яка не досягла віку повноліття [2].

В Законі України «Про громадянство України» від 18.01.2001 року зазначено, що «дитина – це особа віком до 18 років» [3].

Частина 1 ст.52 Конституції передбачає рівність дітей у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним[2].

Правовий статус дитини, окрім Конституції України, визначають ряд законів і підзаконних нормативних актів, що регулюють питання забезпечення розвитку дітей, встановлення гарантій та пільг. В цивільному і сімейному законодавстві України поняття особи, що не досягла 18 років визначається поняттям «малолітньої» та «неповнолітньої». Відповідно до Цивільного кодексу України малолітньою є особа, яка не досягла 14 років та наділена частковою дієздатністю. Неповнолітньою є фізична особа у віці від 14 до 18 років та наділена неповною дієздатністю [4].

Але також гарантії соціального захисту громадян містяться в Конституції, де вказано, що Україна є соціальною державою, громадяни мають право на соціальний захист, кожен має право на достатній життєвий рівень, охорону здоров'я та медичну допомогу, а утримання та виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Частина 3 ст.52 Конституції України постановляє, що утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування покладається на державу. Конституцією України визначено, що питання охорони дитинства в Україні регулюються виключно законами і підзаконними актами [2].

Акти Кабінету міністрів України є обов'язковими для виконання органами місцевого самоврядування.

Одним з законів, спрямованим на забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток в Україні є Закон України “Про охорону дитинства” від 26.04.2001р. №2402-III. Прийнятий на виконання Конвенції про права дитини, завданням якого є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального розвитку, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав і законних інтересів дітей в Україні.

Крім того, права дитини виділені окремими статтями Сімейного, Цивільного, Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України, а також регулюються такими законами, як: “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування” від 13.01.2005 р. №2342-IV; “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” від 24.01.1995 р. №20/95-ВР та іншими актами законодавства. В цих законах виконавцем тих чи інших норм щодо захисту прав дітей значаться служби у справах дітей.

Втім загальна частина чинного законодавства апелює поняттям «повноваження органу опіки та піклування». Термін «Орган опіки та піклування» означає «повноваження», «функція», механізми регулювання якої передбачені законодавством.

Повноваження органу опіки та піклування викладені в 41-ній статті Сімейного Кодексу України, у 24-х статтях Цивільного Кодексу України, у 11-ти статтях Цивільно-процесуального Кодексу України, у 3-ох статтях Кримінально-процесуального Кодексу України, у 4-ох статтях Закону «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (перш за все стосовно порядку реєстрації фактів народження дітей, дітей, яких батьки відмовилися забрати з лікувального закладу, дітей, яких підкинули). Повноваження органу опіки та піклування, як базової функції по захисту прав дитини, ототожнюють із повноваженнями соціальних послуг/соціального захисту. Однак, соціальні послуги та соціальний захист – це інший вид діяльності. Якщо спрощено то це захист дитини від соціальних ризиків. У вузькому значенні соціальний захист – це соціально – захисна діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків. Повноваження органу опіки та піклування утримує 145 законів України, це є наскрізне визначення, або наскрізний інструмент законодавства України. В діючому Законі «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 №280/97-ВР є дві статті:

- 1) Стаття 34. Повноваження у сфері соціального захисту населення;
- 2) делеговані 4) вирішення у встановленому Законодавством порядку питань опіки і піклування;
- 3) Стаття 38. Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- 4) делеговані 1) утворення ССД та спостережної, спрямування їх діяльності [5].

У діючому законі «Про місцеве самоврядування» відсутнє поняття органу опіки та піклування. Проте органи місцевого самоврядування повинні виконувати повноваження забезпечення та дотримання прав дитини щодо дітей-членів громади. Конституція України зобов’язує здійснювати захист прав дитини, охорону материнства і дитинства органи місцевого самоврядування, а Сімейний Кодекс України і все законодавство утримує поняття «орган опіки і піклування», як спосіб і як функцію з реалізації обов’язку місцевого самоврядування захищати дітей і материнство.

Стаття 56 Цивільного Кодексу України містить наступну норму, що дає

вичерпне поняття що таке «орган опіки та піклування». Органами опіки та піклування є (районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад.) районні, районні в м.Києві та Севастополі державні адміністрації і виконавчі органи міських, районних у містах сільських, селищних рад [4].

В Сімейному Кодексі України є визначення, які саме дії повинен вживати орган опіки та піклування, або в яких саме питаннях й як реалізується власне «орган опіки та піклування». Стаття 19 Сімейного Кодексу України: «участь органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів» визначає:

1) у випадках, передбачених цим Кодексом, особа має право на попереднє звернення за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування;

2) рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання, якщо протягом 10 днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду[6].

Орган опіки та піклування за Цивільним Кодексом України має такі важливі функції: перша - захист прав малолітніх і неповнолітніх громадян це діти віком від 14 і з 14 років до 18 років і друга складова функції органу опіки та піклування – це повнолітні особи, які в силу певних причин не можуть самотійно захищати свої права [4].

Далі Сімейний Кодекс України визначає, де і в яких питаннях стосовно дітей приймаються рішення органом опіки та піклування, а органи опіки та піклування це виконавчі органи міських/ районних в містах, сільських, селищних рад, які працюють на виконання вимог Конституції України про те, що захист материнства і дитинства здійснюється місцевим самоврядуванням на підставі норм закону [6].

У підсумку необхідно усвідомити, що орган опіки та піклування – це цивільно-правовий інститут представлення прав та захисту прав і свобод громадян, які не можуть їх захистити самотійно через вік або стан здоров'я. Ототожнювати орган опіки та піклування з соціальними послугами або соціальною роботою і, навіть з соціальним захистом дітей є помилкою. Орган опіки та піклування наділений повноваженнями захисту дитини, зокрема, і обмежувати права дорослих до рішення суду. Різницю органу опіки та піклування від соціального захисту можна зрозуміти з наступного пояснення. У деяких ситуаціях рішення органу опіки та піклування прирівнюється до рішення суду. Значну частку питань, пов'язаних із дітьми, можна вирішити виконкомом органу місцевого самоврядування для того, щоб люди не зверталися до суду. І тільки в умовах незгоди людини з рішенням органу опіки та піклування доцільно звертатися до суду. В ст.170 Сімейного Кодексу України вказано: орган опіки та піклування має право приймати рішення про

термінове вилучення дитини, відібрання дитини - захисту дитини від небезпеки середовища. А суд вирішує про позбавлення/поновлення батьківських прав. Коли соціальна підтримка/допомога/послуги для даної конкретної дитини (сім'ї) не дали позитивного результату, тоді настає черга втручання органу опіки та піклування [5].

Стаття 12 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначає, що безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, й в тому числі і дітей, які потребують послуг або рішень органу опіки та піклування, покладаються на служби у справах дітей [7].

Цей Закон встановлює зв'язок, власне, органу опіки та піклування (це виконавчи комітет), але ж служби у справах дітей це той орган, який безпосередньо готує рішення, розглядає, координує, здійснює ведення справ і т.п., а за законом, це служби у справах дітей. Всі підзаконні акти, які далі виписуються, виходять з формулювання саме статті 12 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [5].

Деякі повноваження органу опіки та піклування: визнання батьківства; визначення місця проживання дитини; визначення способів та умов спілкування з тим із батьків, який проживає окремо; визначення способів спілкування баби і діда з опікунами; обдарування дитини майном; розпорядження майном дитини; набуття дитиною спадку; передача дитини на виховання іншим особам; подання позову до суду про позбавлення або обмеження батьківських прав; спори між батьками щодо дитини, зокрема, зміна прізвища, імені дитини.

З 24.09.2008 року, тобто з часу прийняття Постанови №866 з'являється єдиний виконавець - це служби у справах дітей, з точки зору підготовки рішень органу опіки та піклування. Історія створення даної Постанови полягає у тому, що законодавцем було прийнято рішення зв'язати норми в законах і вибудувати їх в логічному порядку, беручи до уваги інтереси кожної дитини. Тобто Постанова №866 це і є норми Сімейного Кодексу України, які виписані в логічній послідовності з позиції захисту прав дитини. І тільки на підставі Статті 12 ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», тобто в Постанові №866 Кабінет міністрів України визначає, що все те, що в Сімейному, Цивільному Кодексах України покладається на орган опіки та піклування, на місцевому рівні, тобто на рівні виконавчої гілки влади виконавчих органів, виконує служба у справах дітей. Оце і є прямий зв'язок норм права. Прийняття рішень залишається за органом опіки та піклування, але ведення справ – за службою у справах дітей [5].

Постанова №886 утримує Положення про Комісію з питань захисту прав дитини. Це дорадчий орган, який останнім часом перетерпів багато змін, аж до затвердження нового Положення про комісію. Комісія з питань захисту прав дитини виникла у 2008 році замість Опікунської ради. За задумом законодавця, Комісія з питань захисту прав дитини має розглядати складні ситуації щодо дитини, а не всі питання, які належать до компетенції органу опіки та піклування і, як наслідок, служби у справах дітей, яка готує документи.

На експертну думку фахівців галузі, нинішня законодавча база утримує занадто багато колегіальних органів. Перший колегіальний дорадчий орган – це Комісія з питань захисту прав дитини, потім колективним органом так само є виконавчий комітет органу місцевого самоврядування. Під час прийняття рішення колегіальним органом, можна почути та врахувати точку зору різних структур, які мають певну законодавчу відповідальність за дитину, проте є ризик того, що колегіальний орган часто розмиває відповідальність за прийняте рішення.

Саме в Постанові №866, прийнятій у 2008 році всі питання щодо дітей були піднятими на рівень району, забираючи їх з сільських /селищних рад. Тоді рівнем прийняття рішень щодо захисту дітей були районна державна адміністрація і міськвиконком. І тоді була внесена в чинний на даний час Закон України «Про місцеві державні адміністрації» статтю 23 де додали повноваження в галузі соціального забезпечення і соціального захисту населення, у т.ч. всі питання які належать до компетенції органу опіки та піклування.

Отже шляхом поступового доповнення законодавчої бази ми отримали занадто багато і дорадчих і колегіальних органів стосовно прийняття рішень по дитині. На сьогодні Закон України «Про органи місцевого самоврядування» не утримує коректно викладених повноважень місцевих органів самоврядування з точки зору виконання повноважень органу опіки та піклування і захисту дітей. Тому це питання вимагає доопрацювання [5].

Ще у 2009 році лунала пропозиція з розгляду необхідності прийняття Закон України «Про органи опіки та піклування», який би визначав правовий статус та коло повноважень органу [8].

15 листопада цього року Асоціацією міст України був проведений перший із серії загальнонаціональних вебінарів для органів місцевого самоврядування щодо організації в територіальних громадах соціального захисту, соціального забезпечення та захисту прав дітей, на якому було представлено концепцію нового законопроекту № 4298. Пропонується до прийняття новий Закон України «Про місцеві державні адміністрації», що пропонує іншу побудову стосовно компетенції районних державних адміністрацій.

За ідеєю законотворця районні державні адміністрації після прийняття цього Закону повинні перетворитися в наглядовий орган по відношенню до забезпечення законності діяльності територіальних громад. Тобто районна державна адміністрація за задумом законотворця буде районною державною адміністрацією префектного типу, - виконувати функцію префекта, це означає здійснювати контроль, нагляд за діяльністю територіальних громад в частині законності і забезпечення прав людини у тому числі дитини. Зараз законодавець пропонує зробити сільські/селищні/міські територіальні громади органами опіки та піклування, а районні державні адміністрації повинні втратити статус органу опіки та піклування і набути функції наглядових із забезпечення законодавства.

Таким чином повноваження служб у справах дітей районних державних адміністрацій повинні змінитися, і вони повинні набути повноважень нагляду, контролю, відповіді на звернення громадян, якісь інструменти поновлення прав дитини і вони повинні бути відмінні від тих, які сьогодні є в Положенні про сужбу у справах дітей районної державної адміністрації [5].

Тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг, запропоновано утворення єдиного органу з питань захисту дітей – Державної служби у справах дітей. Відповідний законопроект зареєстровано.

Вважаємо доцільним утворити структуру нового центрального органу виконавчої влади з огляду на структури служб у справах дітей обласних, районних державних адміністрацій, територіальних громад, з метою виключення плутанини в середині ланки виконавчої влади.

Беручи до уваги, що ще до 2018 року в структурі Міністерства соціальної політики України функціонувало Управління з попередження соціального сирітства, але потім ліквідоване, необхідно врахувати це під час розподілу департаментів/відділів в новій Державній службі у справах дітей.

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що національна нормативно-правова база з питань захисту дітей потребує системного доопрацювання у зв'язку із трансформаційними процесами, пов'язаними з адміністративно-територіальною реформою в Україні. Закон України «Про органи місцевого самоврядування» потребує доповнення в частині виконання повноважень органу опіки та піклування місцевими органами самоврядування. Діяльність служб у справах дітей в територіальних громадах потребує методичної підтримки.

Відокремлення служби у справах дітей як органу опіки та піклування спричиняє послаблення виконання функції останнього. Тому важливо

залишити в компетенції служб у справах дітей підготовку рішень для органу опіки та піклування.

До власних повноважень органів місцевого самоврядування необхідно віднести комплекс заходів щодо виявлення дітей, які потребують захисту та надання соціальних послуг, до делегованих – питання, актуалізовані у зв'язку з набуттям дитиною державного статусу, влаштування до сімейних форм, усиновлення, патронат. Для успішної реалізації цього необхідно укріплювати міжструктурні зв'язки в територіальних громадах та розбудовувати можливості самої громади, з метою задоволення потреб кожної дитини. Необхідно ввести норму до законодавства про персоналізовану відповідальність посадових осіб за прийняті рішення колегіальним органом з питань стосовно дітей.

Крім того, повинен бути зворотній зв'язок між фахівцями, науковцями, які спеціалізуються на питаннях галузі, та практикуючими спеціалістами служб у справах дітей, обмін досвідом, консультування.

Література:

1. Національна соціальна сервісна служба України. Офіційний вебпортал. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nssu.gov.ua>.
2. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.
3. Про громадянство України: Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.
4. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
5. Л.С.Волинець Повноваження територіальних громад з питань забезпечення та дотримання прав дитини: вимоги закону. *Розвиток потенціалу служб у справах дітей в Україні* : Всеукраїнський вебінар для представників територіальних громад в рамках проекту, який реалізує Українська мережа за права дитини у партнерстві з UNICEF Ukraine, Національна соціальна сервісна служба України та Київський університет імені Б.Гринченка, Київ : 03.12.2021 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1083433229096994&id=801790406553956&m_entstream_source=timeline.
6. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
7. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січ. 2005 р. № 2342-IV. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>.
8. Голубчик Г., Тищенко Т. Трансформація системи соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: організаційно-правові аспекти. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2009. Вип.3(3)/2009. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.dbuara.dp.ua/>

References:

1. Nacional'na social'na servisna sluzhba Ukraïni. Oficijnij vebportal [National Social Service of Ukraine. Official web portal]. *nssu.gov.ua*. Retrieved from <https://nssu.gov.ua> [in Ukrainian].

2. Konstitucija Ukraïni [Constitution of Ukraine]. Harkiv : Pravo[in Ukrainian].

3. Zakon Ukraïni “Pro gromadjanstvo Ukraïni” [The Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine”]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>. [in Ukrainian].

4. Zakon Ukraïni “Civil'nij Kodeks Ukraïni” [The Law of Ukraine “Civil Code of Ukraine”]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].

5. Volinec', L.S.(2021). Povnovazhennjaja teritorial'nih gromad z pitan' zabezpechennja ta dotrimannja prav ditini: vimogi zakonu. [Powers of territorial communities to ensure and respect the rights of the child: the requirements of the law]. *m.facebook.com*. Retrieved from https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1083433229096994&id=801790406553956&m_entstream_source=timeline [in Ukrainian].

6. Zakon Ukraïni “Simejnij Kodeks Ukraïni” [The Law of Ukraine “Family Code of Ukraine”]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukraïni “Pro zabezpechennja organizacijno-pravovih umov social'nogo zahistu ditej-sirit ta ditej, pozbavlenih bat'kivs'kogo pikluvannja” [The Law of Ukraine “On ensuring organizational and legal conditions for social protection of orphans and children deprived of parental care”]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> [in Ukrainian].

8. Golubchik, G., Tishhenko, T. (2009). Transformacija sistemi social'nogo zahistu ditej-sirit i ditej, pozbavlenih bat'kivs'kogo pikluvannja: organizacijno-pravovi aspekti [Transformation of the system of social protection of orphans and children deprived of parental care: organizational and legal aspects]. *Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja - Public administration and local self-government*, 3(3)/2009. Retrieved from <https://www.dbuapa.dp.ua/> [in Ukrainian].